

# IDEOLOGIA I IDENTITAT TERRITORIAL AL PAÍS VALENCIÀ

Carles Albert Boluda

Roser Bermúdez Illana

Begoña González Ricart

Alba Martínez Gandia

Aitana Muñoz Haba

## Resum

Des de la Transició espanyola s'han anat formant al País Valencià, tant a la dreta com a l'esquerra, distintes postures al voltant de la identitat territorial valenciana. Aquest article tracta d'analitzar fins a quin punt la ideologia dels valencians i valencianes és capaç d'explicar, actualment, les seues preferències respecte al model d'Estat i el seu sentiment etno-territorial. Per fer-ho, es construeixen perfils que responen a les diferents possibilitats de combinació d'aquestes variables, fent servir les dades estadístiques de l'Enquesta de Valors de la Generalitat Valenciana del 2017.

L'estudi quantitatiu conclou amb l'afirmació de dependència de les inclinacions territorials respecte de la posició en l'espectre ideològic: s'observa una relació entre l'esquerra i els models organitzatius estatals més descentralitzats, així com, una tendència de la dreta, però també del centre ideològic, cap a les opcions unionistes. Quant al sentiment territorial, destaca una identitat espanyola-valenciana majoritària independentment de les ideologies, si bé és cert que es dibuixen també comportaments espanyolistes a la dreta i al centre. Finalment, es corrobora la vigència dels perfils identitaris i ideològics valencians clàssics en la realitat post-crisi.

# IDEOLOGIA I IDENTITAT TERRITORIAL AL PAÍS VALENCIÀ

## 1. INTRODUCCIÓ

La identitat territorial és un concepte molt estudiat a les ciències socials, en general, i amb un especial interès al País Valencià, on els trets lingüístics, culturals i històrics han esdevingut un camp, en termes de Bourdieu (1996), travessat pel conflicte. En 1967, Lipset i Rokkan van definir les dicotomies esquerra-dreta i centre-perifèria com dos dels principals clells o fractures socials per classificar els conflictes d'interessos i les identitats polítiques en les societats occidentals contemporànies. Les postures i grups amb interessos enfrontats en escaletes han desenvolupat la seua lluita política de manera independent, però també formant i trencant aliances entre blocs adaptant-se als diferents contextos socials i històrics. La intenció principal d'aquest article és entendre la relació d'aquestes dues variables bàsiques en l'estructuració de la vida social i política en el context valencià actual.

Tradicionalment, a l'Estat espanyol, s'ha establert una relació de col·laboració discontinua entre l'esquerra política i els nacionalismes perifèrics, ja que, per exemple, l'esquerra tenia una vocació internacionalista en origen i es desenvolupà un patriotisme espanyol republicà durant la II República. Aquestes dues postures comencen a confluir en compartir el caràcter de perdedors de la Guerra Civil i víctimes pel franquisme i el seu estat centralitzat i nacional-catòlicista. Ambdues comparteixen el rebuig al nacionalisme espanyol de tradició franquista. Els principals partits d'esquerra espanyola entenen les nacionalitats perifèriques com a víctimes, deute històric per saldar, i com a conseqüència desenvolupen un reconeixement de la plurinacionalitat de l'Estat, tímid federalisme, autonomisme... (Català, 2012: 409). Mentre, la dreta espanyola a partir del franquisme i la Transició sol ser espanyolista, si bé és cert que ha sabut teixir aliances estretes amb les postures més regionalistes, com és el cas de la Unión del Pueblo Navarro. D'aquesta manera aconseguen construir una versió regionalista del nacionalisme espanyol a través del patriotisme local i regional, cultura, folklore, oferint una opció alternativa als nacionalismes perifèrics. Pel que fa les postures nacionalistes perifèriques del nostre Estat, en trobem a un extrem i a l'altre del conflicte ideològic. No obstant, els partits majoritaris i amb més suport electoral, a País Basc i Catalunya, han tingut des de la Transició un signe de centre-dreta liberal, beneficiant-se del context de moderació generalitzat.

Pel que fa al cas que ens interessa, al País Valencià el conflicte centre-perifèria s'inicia en els temps de la Renaixença però és a la Transició quan es polaritzen les diferents postures al respecte. Aquestes modelen les diferents identitats territorials i sentiments de pertinença observables en l'actualitat, que al seu torn travessaran en major o menor mesura l'espectre esquerra-dreta.

La pertinència o necessitat d'aquest estudi recau en la intensitat amb la que aquestes identitats que modelen i vertebraren la vida política dels valencians i valencianes i com afecten

als seus valors, a com i a qui voten, a quina llengua parlen i quin estàndard lingüístic segueixen, quin model d'Estat prefereixen...

Com a objectiu últim d'aquest estudi, es pretén construir una tipologia de perfils que responguen a les diferents possibilitats de combinació entre les diferents maneres d'expressar tant la ideologia, com el model d'Estat i el sentiment etno-territorial. Fem servir com a guia les investigacions i classificacions de les identitats del País Valencià de nombrosos autors valencians, des de Fuster (1964) a Català (2012, 2014), passant per Cucó (2002), Flor (2009, 2010, 2014)... Comprovarem si els seus models operatius continuen sent adequats per explicar les diverses realitats, simbolismes i sentiments de pertinença que existeixen dintre el nostre territori després dels esdeveniments de la història recent. En cas d'obtindre resultats molt allunyats d'aquestes investigacions haurem d'acudir a explicacions que involucren el terratrèmol polític a Espanya en el context de post-crisi econòmica i el sorgiment de la *nova política* i els seus valors postmaterialistes. Així mateix, haurem de tindre en compte els efectes de l'ascens de l'extrema dreta i l'esclat del procés català, tenint en compte que les dates de camp són anteriors a l'1 d'octubre de 2017. La possibilitat de què arran d'aquests fenòmens s'haja produït una reorganització de les posicions en l'espectre esquerra-dreta i l'espectre centre-perifèria posa més que mai en vigència l'estudi de les identitats valencianes.

Finalment, per aconseguir la informació empírica suficient es realitzarà una anàlisi multivariable fent servir les dades de l'Enquesta de Valors de la Generalitat Valenciana de 2017, construint un model operatiu semblant a les classificacions dels autors recollits al marc bibliogràfic i veient si els resultats són suficientment significatius o si hem d'acudir a altres marcs explicatius.

## 2. EL PAÍS VALENCIÀ A TRAVÉS DELS CLEVILLS I PERFILS IDENTITARIS

A partir de la Transició, el nou context democràtic i pluralista i la conformació del model de govern autònic, modelen el sistema d'identitats polítiques de la societat valenciana tant en la seua fractura territorial, centre-perifèria, com en la fractura socioeconòmica i de classe, esquerra-dreta.

El fet que el País Valencià institucionalitzara el seu govern autònic propi per una via intermèdia entre les nacionalitats històriques i les regions previstes en la Constitució espanyola de 1978, evidencia la complexitat de construcció de la identitat territorial al nostre territori, més complicada si cap, quan la combinem amb la variable ideològica. D'aquesta manera no podem fer servir explicacions que funcionen en els casos basc, català o gallec, i hem d'acudir a les classificacions, com les de Català (2012, 2014) o Cubas (2007), per definir els corrents o identitats que conviuen al nostre país. Ens centrem especialment en els discursos dels diferents partits polítics pel seu rol crucial en la politització de la societat i la definició de les ideologies dominants.

Segons Català (2014), l'oposició democràtica esquerrana durant la Transició es declarava valencianista en els termes establerts per Fuster. I així, podem identificar un sector fusterià més pur, minoritari, però amb recorregut fins a l'actualitat, amb aspiracions independentistes i fins i tot, revolucionàries. Es tracta d'un sector que agafa com a referència els Països Catalans i que no diferencia el sentiment valencià del català. Tanmateix, els principals partits d'esquerra segueixen un fusterianisme moderat, almenys en el seu origen. Aquest és el cas del PSOE-PSPV, Esquerra Unida i, especialment, Unitat del Poble Valencià (UPV) que es fondria posteriorment en el BLOC (Català, 2012). La major part de l'esquerra valenciana lluitava per un territori i govern propi en el moment de gestació de les autonomies sense sense fer una referència directa a Catalunya, sense un objectiu polític de conformació d'uns «Països Catalans». Es tenia, no obstant, un reconeixement de les arrels sociohistòriques i culturals comunes amb aquests territoris, «una consciència d'una mateixa nació de tots els pobles catalanoparlants».

Arran de la generalització del fusterianisme, es produeix una reacció en el sí de la dreta, esclatant la «Batalla de València» dels anys 80, un moment de polarització i conflicte obert entre les diferents identitats valencianes. Hi sorgeix un corrent regionalista valencià vinculat a la idea de la nació espanyola, conegut com blaverisme ( en referència a la seua apologia de la franja blava de la senyera). Definit per Flor (2009:346), aquest és un particular moviment social i un discurs regionalista dretà que va sorgir al País Valencià durant la transició democràtica i caracteritzat per fer de l'anticatalanisme, i fins i tot de la catalanofòbia, la seva raó de ser. Sota aquest concepte, s'haurien englobat tant postures amb un caràcter marcadament feixista, xenòfob i anticatalanista, com també un blaverisme amb un discurs més moderat i que connecta amb tradicions valencianistes conservadores i regionalistes que contribuirà a una formulació identitària regional valenciana i nacional

espanyola que ha esdevingut, si més no parcialment, hegemònica, apropant-se així a posicions centristes. Aquesta identitat blavera parteix d'un espanyolisme uniformista que considera la regió valenciana com una part de la nació espanyola, i que entén les manifestacions valencianes com a variacions secundàries de la cultura castellana, per negar així una identitat diferenciada. Segons Flor (2014: 11), podríem afegir un blaverisme més regionalista, minoritari, encara anticatalanista, que defensa una llengua i cultura valenciana clarament diferenciada a la castellana, però també a la catalana, la qual cosa justificaria un projecte nacional propi, fonamentat històricament en l'antic Regne de València.

Una vegada es conforma el sistema d'autonomies i malgrat la polarització del conflicte en aquest procés, el sistema identitari i partidista es modera i *l' statu quo* autonòmic guanya legitimitat. A cavall entre el blaverisme i el fusterianisme es conforma la coneguda com a tercera via, que assumeix una identitat valenciana plural, influïda per la cultura catalana. També, però beu de la cultura aragonesa i, més recentment, de la castellana. Es comença a reivindicar un subjecte nacional/regional valencià, marcat per la «voluntat de ser» i s'allunyen de nacionalistes objectivistes, basat en elements com la llengua (centre del valencianisme fusterià), malgrat que mai es nega la unitat lingüística catalana. Mentre Unió Valenciana, dreta blavera, s'alia amb un PP que busca integrar el regionalisme i n'acaba sent absorbida per aquest, gran part de l'esquerra s'alinea amb aquesta tercera via, en menor o major mesura. Aquest és el cas del Bloc als 90, que protagonitza un gir cap al centre per buscar un nacionalisme transversal en l'espectre esquerra-dreta, o del PSPV, partit de govern i que fa inevitablement un gir d'acceptació del *statu quo*.

Una part de l'esquerra, d'arrel marxista i internacionalista, demostrarà un menor interès per les qüestions simbòliques lligades a la identitat territorial i a la defensa dels símbols culturals i identitàries, tot i que partits com Esquerra Unida o el PSPV utilitzaran subsidiàriament símbols i conceptes d'arrel fusteriana i tindran preferència per un model federal, sense pronunciar-se amb ambigüitat sobre el subjecte nacional o el tipus de relacions amb els altres territoris catalans. Una altra part, en canvi, s'inclinarà cap un nacionalisme espanyol, nacionalisme banalitzat com apunten Català (2014) i Vallés (2014), amb un discurs espanyolista moderat i no autopercebut com a nacionalista. Aquest situa a Espanya com a una identitat que emfatitza les semblances i elements sociohistòrics comuns entre els diferents territoris espanyols, on poden enquadrar-se “particularitats” culturals i fins i tot, lingüístiques, que s'interpreten com una mostra de la riquesa cultural espanyola. És ací on s'entronca amb la tradició blavera i un sentiment regionalista valencià feble, expressat a través d'un marcat localisme i un sentiment catalanista inexistent.

Més tard, l'esquerra fusteriana més crítica ha titllat aquesta corrent de “neoblaverista”, naixent una alternativa quarta via o tercera via progressista, especialment dins del Bloc, ara dins de la coalició Compromís. Aquesta, segons Català

“aposta per un projecte polític-cívic basat en la “voluntat de ser”, en compte del nacionalisme etno-cultural fusterià, fortament basat en la llengua i altres elements objectius (cultura, tradició, història, etc.), en la necessitat de bastir una nació “dels ciutadans” (valencians), que estiga unida, no per la competència lingüística, sinó per la voluntat d’autogestió i desenvolupament econòmic i social no condicionat per cap tipus de centre aliè” (Català, 2014:192)

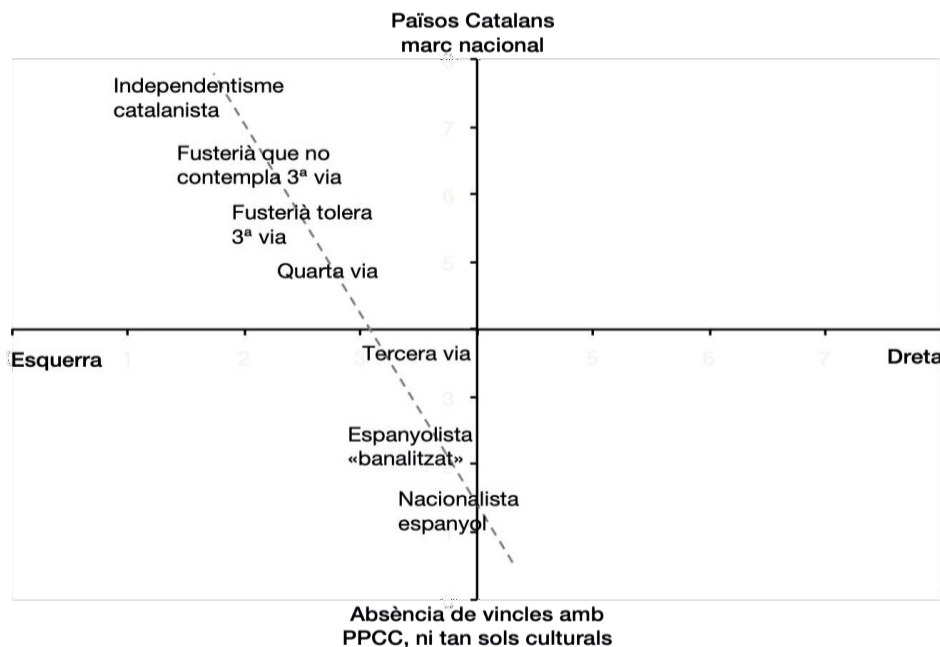
Aquest corrent presenta una necessitat de aliança estratègica entre els països de parla catalana amb igualtat entre els territoris. El Bloc defensarà:

“els vincles culturals i històrics amb els altres països de parla catalana, com també de la presència d’interessos comuns, que fan plantejar la possibilitat de crear una confederació dins d’un estat federal (que hauria de superar l’estat de les autonomies); tot i això, assumptió del marc nacional valencià, que és indiscutiblement la referència principal” (Català, 2014: 199).

Certs sectors d’aquesta nova corrent insistiran en la necessitat d’integrar les identitats més localistes i terceraviiistes.

Finalment, si volem emprar aquestes classificacions, resumides en el Gràfic 1 (Català, 2014: 206) i aplicar-les al País Valencià actual de manera adequada, caldria que es tingueren en compte el possible sorgiment de noves identitats a partir del terratrèmol polític post-crisi econòmica i catalana, així com, l’ascens d’una extrema dreta centralista i anticatalana.

*Gràfic 1. Diagrama sobre la ubicació ideològica i grau d’afecció a la idea dels Països Catalans. Discursos dels militants.*



Font: Català Oltra, L., (2014: 206)

Una vegada hem pogut estudiar de manera teòrica la complexitat que presenta la identitat valenciana, i analitzats els perfils elaborats per Català que, d'alguna manera, sintetitzen les possibilitats que podem trobar en quan a posicions identitàries, hem elaborat una sèrie d'hipòtesis:

H<sub>1</sub>: La identitat valenciana es una escaleta social en l'actualitat.

H<sub>2</sub>: La identitat valenciana i la preferència pel model d'Estat depenen de la ideologia. H<sub>3</sub>: La dreta s'inclina més cap a un estat unitari i un sentiment espanyol.

H<sub>4</sub>: El centre s'inclina cap a un estat autonòmic i tan valencià com espanyol.

H<sub>5</sub>: L'esquerra es relaciona amb un estat confederal i federal i menys espanyolisme.

Aquestes hipòtesis, formulades a la llum de la bibliografia anterior, tracten de respondre a les preguntes que ens hem formulat en aquest estudi: ¿fins a quin punt la identitat valenciana segueix essent una escaleta social en l'actualitat? ¿quin és el model territorial preferent segons la ideologia?, és a dir, ¿hi ha estadísticament una correspondència entre la ideologia i la preferència per la descentralització del poder? ¿fins a quin punt la dreta s'inclina més cap a un model unitari? ¿és el sentiment espanyol una característica de la dreta en espanya i més concretament, en el País Valencià tal com es diu la teoria sobre el blaverisme i el regionalisme? ¿quines són les preferències en quan al model territorial i al sentiment identitàries de la esquerra o del centre? ¿segueixen vigents les etiquetes formulades per Català?

### 3. METODOLOGIA

Per comprovar si existeix una relació estadística entre la ideologia política en l'eix esquerra-dreta i els diferents sentiments territorials dels valencians i valencianes procedirem a fer un anàlisi estadístic. Les nostres dades empíriques han sigut obtingudes de l'Enquesta de Valors de la Comunitat Valenciana amb data de Juny 2017, amb treball de camp de l'empresa Emer G.F.K, desenvolupat en març de 2017. L'univers d'aquest estudi és el conjunt de ciutadans del País Valencià de 18 o més anys (4 milions de persones aproximadament). La matriu de dades presenta una mostra de 2.018 entrevistes realitzades en el domicili dels enquestats seguint uns criteris de mostreig estratificat i per conglomerats. El marge d'error d'aquesta mostra és del 2,2 % per a un nivell de confiança del 95%.

Com a eines analítiques informàtiques hem emprat el programa SPSS - Statistical Package for the Social Sciences – per realitzar les proves estadístiques, i, secundàriament, el Microsoft Excel per elaborar els suports gràfics, que són d'elaboració pròpia, exceptuant el Gràfic 1 a la secció del Marc Teòric, de Català Oltra (2014).

D'entre totes les variables de l'enquesta, per a la nostra anàlisi hem decidit fer servir dues variables dependents. Principalment, ens centrarem en el sentiment etno-territorial dels enquestats, pregunta « 27. *Quina de les següents frases diria vosté que expressa millor els seus sentiments?* », i en les seues preferències sobre el model d'Estat, pregunta « 28. *I per a acabar, li vaig a presentar ara algunes fórmules alternatives sobre l'organització de l'Estat en Espanya. Diga'm, per favor, quina prefereix vosté?*». Estes dues preguntes són ordinals de 5 nivells ordenats des de les opcions més centralistes (*Únicament espanyol* i *Estat Unitari*) cap a un reconeixement màxim de les identitats perifèriques (*Únicament valencià* i *Estat confederal-independència*). Tanmateix, per tal que el sentiment etno-territorial no perdés el caràcter ordinal hem hagut de prescindir de la resposta *Cap de les anteriors* amb a una freqüència del 5% dels enquestats, i l'hem analitzada per separat. Hem simplificat les etiquetes de la pregunta 28 sobre el model d'Estat i les anotem a continuació perquè no es perden els matisos. Després del canvi «*Un Estat amb un únic Govern Central sense autonomies*» passa a ser *Estat Unitari*; «*Un Estat en el que les comunitats autònomes tinguen menys autonomia que en l'actualitat*» ara és *Estat regional*; «*Un Estat amb Comunitats Autònomes com en l'actualitat*» ara és *Estat autonòmic*; «*Un Estat en el que les Comunitats Autònomes tinguen major autonomia que en l'actualitat*» ara és *Estat federal*; i, per últim, «*Un Estat en el que es reconega a les Comunitats Autònomes la possibilitat de convertir-se en estats independents*» ara és *Estat confederal*.

Per comprendre àmpliament aquestes variables objecte farem servir subsidiàriament la informació estreta de les diverses identitats territorials de les 7 variables de la pregunta « 22. *Tots ens sentim més o menys lligats amb la terra en la que vivim, però uns ens sentim més lligats a uns àmbits que a uns altres. En quina mida se sent vosté identificat amb el poble o ciutat on viu? Per a contestar utilitze una escala de 0 a 10, en la*



que 0 significa que vosté se sent gens identificat i 10 que se sent molt ». Per simplificar els càlculs, hem decidit agrupar les set identitats en índex sintètics. Aquesta decisió ha estat fonamentada a partir d'una anàlisi factorial exploratòria que ens ha indicat l'existència de 4 components principals que poden agrupar les variables amb comportament similar. Tant la *Identitat espanyola* com la dels països de parla catalana, que hem rebatejat *Identitat filocatalana*, han mantés el disseny original. En canvi, hem agrupat la identificació municipal i autonòmica en un sol índex per mesurar la *Identitat local-valenciana*, així com, hem combinat les pertinences europea, hispanoamericana i al conjunt de la humanitat en una *Identitat cosmopolita*. En fer-ho, mentre es mantenen els punts extrems de la variable escalar (0 i 10), trobarem 22 i 33 valors intermedis, respectivament, en lloc dels 11 originals. Finalment, també hem decidit recodificar, posteriorment, tots quatre índex en una variable ordinal de 5 nivells on els extrems són *Gens identificat* (engloba un rang de 0 a 2), *Pràcticament gens identificat* (2,001 a 4), *Mitjanament identificat* (4,001 a 6), *Bastant identificat* (6,001 a 8) i *Molt identificat* (8,001 a 10) per poder realitzar proves ordinals i categòriques, com l'anàlisi de correspondències. Per necessitats d'explicar la identitat blavera, la única d'aquestes identitats que s'ha creuat amb la variable independent *ideologia* ha sigut la *local-valenciana*.

Vorem fins a quin punt aquestes variables es relacionen amb la variable independent de l'autoposicionament ideològic dels enquestats, corresponent a la pregunta «20. *Quan es parla de política s'utilitzen a vegades les expressions esquerra i dreta. On se situaria vosté en una escala de 1 a 10 en la que el 1 és "esquerra" i 10 és "dreta"»*. Esta variable originalment va estar dissenyada com a variable escalar que engloba 10 valors des de l'1 (extrema esquerra) fins el 10 (extrema dreta), però per facilitar la operativització hem decidit recodificar-la en una variable ordinal agrupant les categories 1 i 2 en l'etiqueta *Extrema esquerra*, 3 i 4 en *Centre-esquerra*, 5 en *Centre*, 6 i 7 en *Centre-dreta* i 8, 9 i 10 en *Extrema dreta*. Malgrat el valor central en aquesta escala seria 5'5, hem decidit considerar el 6 com a *Centre-dreta* perquè intuïtivament la gent de centre es sol·locar en el valor 5, com mostra la seua alta freqüència (33'4% dels enquestats) i és més reticent a autoposicionar-se a la dreta. En realitzar aquest canvi, la variable resultant esdevé una ordinal de 5 categories i haurem de realitzar proves adequades per a esta tipologia de variable, tot i que, el seu caràcter numèric permet que pugui ser aproximada a una escalar per a aquest tipus d'anàlisi.

Per últim, a nivell operatiu, a més d'una distribució univariàble dels factors a estudiar, es procedirà a la realització de creuaments bivariàbles avalats tant per diferents proves d'anàlisi de dependència ordinal, com les proves Gamma i Tau, la Xi quadrada per saber-ne el nivell d'associació i la V de Cramer. Usarem un  $\alpha = 0,05$  per a prendre les decisions sobre la significació de les hipòtesis. A més, calcularem els residus tipificats i corregits per veure el grau en que podem acceptar la relació entre les categories de les dues variables. Assumirem que són significatius aquells valors absoluts superiors a 1,96, per a un  $\alpha = 0,05$ .

D'altra banda, hem sotmès les nostres tres variables principals (Ideologia, Sentiment Etno-territorial i Model d'Estat preferit) a una anàlisi de correlacions ordinal, la Rho d'Spearman, que es pot consultar a la Taula C de l'Annex. A continuació, per fer una anàlisi més específica, per veure les proximitats entre les categories de les diferents variables, procedirem a fer una anàlisi de correspondències, especialment explicativa a nivell visual perquè permet identificar d'un cop d'ull les diferents fractures de la distribució, sent aquesta conceptualització molt pròxima al nostre marc teòric basat en els *cleavages* de Lipset i Rokkan (1967).

Finalment, per fer també una aproximació escalar d'aquestes variables, en principi ordinals, emprarem la prova ANOVA de diferència de les mitjanes de les categories. Realitzem també unes proves *post hoc* Bonferroni i Tukey, per prendre decisions sobre la significació de les diferències entre els diferents grups.

#### 4. ANÀLISI I RESULTATS

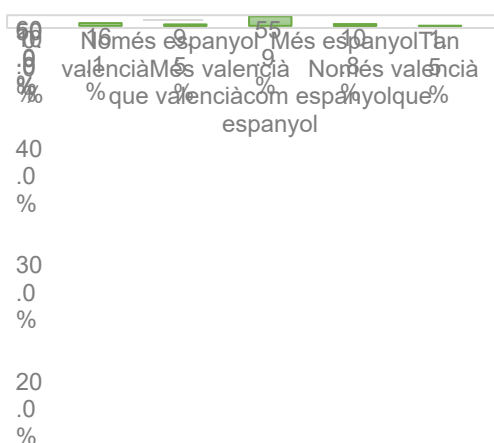
Primerament, atenent a la distribució simple de les dues variables dependents de l'estudi (Gràfics 2 i 3), observem que la mitjana de les respostes sobre sentiment etno- nacional es situa en un valor 2,7 i la preferència pel model d'Estat en un 2'82 (recordem que ambdues variables presenten una escala de l'1 al 5). A més, les predileccions respecte al model d'Estat presenten una major dispersió que les del sentiment etno-territorial (0,409 front a 0,347). El model d'Estat suscitaria, doncs, un menor consens que la identitat territorial en aquesta mostra.

Tot i això, ambdues distribucions prenen formes similars. Totes dos estan prou concentrades en el valor intermedi: l'opció etno-territorial dual *Tan valencià com espanyol*, recull un 55.9% dels enquestats mentre que l'*statu quo* autonòmic n'arregla un 39%. A més, pel que fa a les dues distribucions, aquestes disten molt de la normalitat, ja que la polarització no és simètrica sinó que es realitza entre l'unitarisme total (valor 1: *Només espanyol, Estat Unitari*) i el federalisme (valor 4: *Més valencià que espanyol, Estat federal*), sent molt minoritària en ambdós casos l'opció totalment perifèrica (valor 5: *Només valencià, Estat confederal – independència de les regions*).

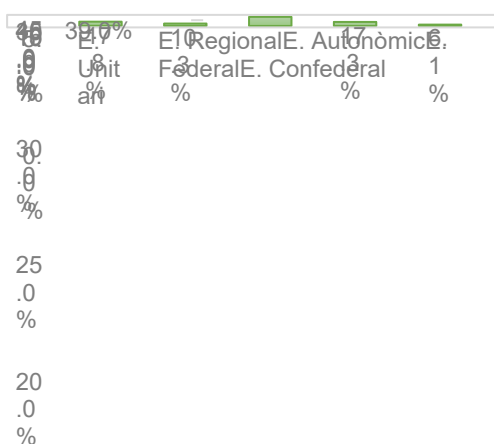
D'ací podríem extraure'n la conclusió de que el model dissenyat no és simètric, ja que entre *Estat unitari* i *Estat autonòmic* existiria una distància menor que entre l'*Estat autonòmic* i el confederal. Ocorre el mateix entre *Només espanyol* i *Tan valencià com espanyol*, i entre aquesta i *Només valencià*. L'explicació de la polarització diferencial hauria de buscar-se en les dinàmiques desiguals de poder i legitimitat dels diferents nivells territorials. Aquesta desigualtat podria provocar també que els enquestats no entenguen com a realitzables models territorials sense implantació institucional, com és el cas d'un model que permeta la independència de les regions. D'altra banda, malgrat hem recodificat la variable Sentiment etno-territorial per mantindre la seua ordinalitat, hem de mencionar la freqüència de 5% de persones que no es sent identificada amb cap dels sentiments de l'escala, significant això que l'amplíssima majoria es reconeix en alguna de les identitats que proposa l'enquesta.

Observem les freqüències univariabls dels quatre índex d'identitat territorials que hem construït per comprendre millor les variables dependents (es pot consultar al Gràfic 11 a l'Annex). Com podem veure, la més consensual ha estat la *Identitat Espanyola* amb una mitjana de 8,52, a més de ser puntuada amb un 10 per un 60% dels entrevistats aproximadament. Aquesta mitjana està seguida de prop per la de la *Identitat Local- Valenciana*, amb un valor 8,10. Al contrari, la *Identitat Filocatalana* és prou minoritària, presenta una mitjana del 3,08 i al voltant d'un 40% dels enquestats la puntuava amb un valor 0.

Gràfic 2. Distribució de freqüències del sentiment etno-territorial, %.

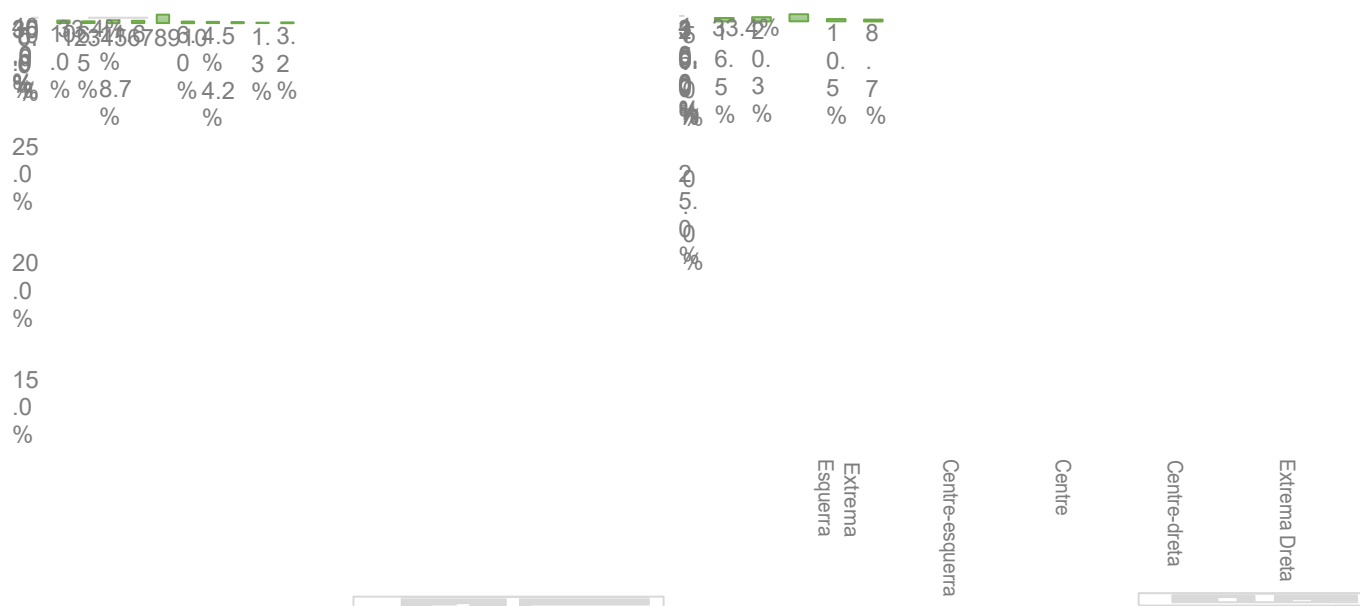


Gràfic 3. Distribució de freqüències del model d'Estat, %.



Pel que fa a la variable independent, com es veu al Gràfic 4, la distribució de freqüències univariable de l'autoposicionament en l'escala de Ideologia presenta una mitjana de 4'52 i una desviació estàndard de 2'158. Si ens fixem en la variable recodificada, aquesta segueix més o menys el traçat d'una corba normal, sent el Centre (valor 5) el que concentra una major freqüència amb diferència (33'4%), per això tractarem aquest valor per separat en la recodificació. Tot i això, destaquem que dos terços de la població s'autoperceben com a ideologitzats i es posicionen a una costat o a l'altre. Tanmateix destaquem un notable biaix de l'auto-posicionament a l'esquerra (36'8% front un 19,2% a la dreta), accentuada si recordem que hem denominat 5 dels valors originals amb l'etiqueta Dreta, del 6 al 10, front als 4 amb l'etiqueta Esquerra, de l'1 al 4.

Gràfic 4. Distribució de freqüències ideologia, abans i després de la recodificació, %.



#### 4.1. Sentiment territorial: el consens entorn una identitat dual

Abans d'adreçar la dependència del Sentiment etno-territorial respecte a la Ideologia, per conèixer millor, veure'm com es relaciona aquesta primera variable amb els quatre índex d'identitats territorials. Confirmem una dependència d'aquest Sentiment respecte de totes quatre Identitats territorials, gràcies a la prova de la Xi quadrat aplicada als diferents creuaments bivariables. Ens limitarem a llistar les conclusions d'aquesta anàlisi de caràcter secundari, però les dades empíriques que les recolzen poden consultar-se als Gràfics 12 i 13, disponibles a l'Annex.

En primer lloc, aquells que s'identifiquen tant amb sentiments més espanyolistes són aquells grups que, de mitjana, manifesten una major afinitat amb la *Identitat cosmopolita*. En l'altre extrem, exclusivament aquells que es senten *Només valencians* puntuen prou baix aquest sentiment. Hem comprovat que existeix una dependència del comportament de les tres identitats cosmopolites, també per separat, respecte de la identitat espanyola, així com una forta correlació de signe positiu amb ella. Per tant, la identitat cosmopolita té un fort component espanyolista, i disminueix entre els que s'identifiquen amb un major valencianisme. Açò podria explicar-se perquè la identitat dels països de llengua espanyola s'ha vist com un element de nacionalisme imperialista espanyol i, com a reacció, com un projecte castellanitzador per una part de la població valenciana filocatalana. També l'*europèisme*, i amb menor intensitat, l'*humanisme*, tenen un caràcter espanyolista. Per això, sectors més valencianistes s'allunyen d'un cosmopolitisme de tall espanyolista (Açò pot comprovar-se al Gràfic 17 a l'Annex).

Quant a la *Identitat territorial local-Valenciana*, veiem que en general és la identitat que menys polarització presenta; les mitjanes entre grups són més pròximes. Sorpren que l'opció *Nomes valencià* no destaca per una alta mitjana de puntuació de la Identitat local- valenciana. Açò ens porta a entendre una diferència interna en aquest grup, entre catalanisme i localisme valencià, probablement, blaver. D'altra banda, observem que el local-valencianisme sol trobar-se entre els sectors de sentiment més dual, menys corresponents amb la dreta ideològica. Per clarificar aquest punt, hem creuat directament aquesta identitat amb la variable ideologia i hem observat que, de mitjana, les persones de dreta es senten més identificades amb aquest sentiment *local-valencià* que les d'esquerra (consultar Gràfic 16 a l'Annex).

Les dues identitats territorials amb major polarització i heterogeneïtat de resposta són l'*espanyola* i la *filocatalana*, que presenten tendències contràries. Per una banda, la *Identitat territorial espanyola* presenta un alt grau de suport, més present en sentiments més espanyolistes. Però, fins i tot aquells que es senten *Més valencians que espanyols* solen reconèixer-se prou en la identitat espanyola (la puntuen amb un 7,32 de mitjana). L'excepció clara a aquest espanyolisme serien aquells que es senten *Només Valencians*, que puntuen aquesta identitat tan sols amb un 3,62 de mitjana. Al contrari, la *Identitat filocatalana* és la que menys recolzament aconseguix, només destaca entre els que es senten *Només valencians* i el suport va decreixent progressivament conforme es té un sentiment més espanyolista.

A continuació, analitzem el nostre primer creuament principal, el de Ideologia per Sentiment etno-territorial. Superant les proves Xi quadrat, Phi, V de Cramer i Gamma, podem afirmar que la ideologia condiona aquesta variable dependent. A més, podem dir que entre ambdues existeix una correlació de -0,16 en l'estàndard de la Rho d'Spearman (consultar en Taula C de l'Annex).

Primer de tot, fixant-nos en el 5% de persones que no manifesten un sentiment territorial dels presentats, és interessant veure com el creuament mostra que conforme ens situem més a l'esquerra ideològicament, el percentatge de persones enquestades que no s'identifiquen amb cap identitat etno-territorial augmenta. Un 7,3% dels enquestats d'Extrema esquerra i un 7,2% dels de Centre esquerra diuen no tindre cap identitat territorial d'entre les possibles, mentre que a l'Extrema dreta només en trobem un 2,9% que manifeste açò mateix. D'ací podríem interpretar que alguns sectors a l'esquerra expressen una menor vinculació amb algun sentiment nacional, potser l'esquerra internacionalista o desapegada dels nacionalismes. També podria deure's als dubtes respecte a les dues maneres de ser *Més valencià que espanyol* o *Només valencià*: valencià filocatalà i valencià blaver.

Com veiem al Gràfic 5 de freqüències creuades, tots els grups d'ideologia mostren una fort sentiment dual (*Tan valencià com espanyol*), sent el *Centre-dreta* el que més es decanta per aquest sentiment (66,2%) i l'*Extrema dreta* el que menys (51,2%). Aquesta mateixa figura mostra com en un segon plànol, la segona opció de sentiment de tots els grups d'ideologia és *Només espanyol*, excepte per a l'*Extrema esquerra*, on es situa en tercer lloc, per darrere de *Només valencià*. Destaquem aquesta presència de l'espanyolisme a l'esquerra; podem dir que no tota l'esquerra al País Valencià és valencianista, potser siga de tall socialista o comunista més pur: PSOE, Esquerra Unida-PCE... No obstant, un estudi dels residus tipificats i corregits de la taula creuada

(Taula A de l'Annex, residus tipificats) ens mostra particularitats secundàries. Entre l'*Extrema esquerra* destaquem una sobrerrepresentació dels sentiments *Només valencià* i *Més valencià que espanyol*, mentre que aquesta categoria es relaciona negativament amb el sentiment *Només espanyol*. D'altra banda, observem que l'*Extrema dreta* es relaciona positivament amb les categories *Només espanyol* i *Més espanyol que valencià* i negativament amb el sentiment dual. De manera molt semblant, en el *Centre* ideològic destaca l'opció *Només espanyol* mentre que els sentiments *Només valencià* i *Més valencià que espanyol* estan clarament infrarrepresentats. Es pot mantindre que *Centre* i *Extrema dreta* estan lligades a un sentiment més espanyolista, de manera pareguda, i, a més, diferent al *Centre-dreta*.

Podríem entreveure el perfil regionalista valencià de dreta o blaver en aquest *Centre- dreta* especialment afí a un sentiment dual *Tan valencià com espanyol* i menys proper que el *Centre* i *Extrema dreta* a l'espanyolisme pur.

Gràfic 5. Freqüències creuades d'ideologia per sentiment etno-territorial, %.



Per un altre costat, l'anàlisi de correspondències (Gràfic 7) ens mostra que totes les categories estan prou relacionades entre elles, excepte *Només valencià*, confirmant que aquesta és una opció perifèrica al model, minoritària, no corresponent-se, a més, amb cap grup d'ideologia. També podem observar una altra fractura: l'*Extrema-esquerra* es correspon amb el sentiment *Més valencià que espanyol* i estan allunyades del núvol de punts central. La prova ANOVA ens indica que hi ha diferències significatives entre els grups i la prova Tukey ens mostra que la mitjana dels grups *Extrema dreta* (2,46) i *Extrema esquerra* (3,01) es diferencien clarament de les altres categories



en aquest cas, mentre que les diferències de mitjanes entre les categories ideològiques centrals no són suficientment ressenyables. No obstant, en el Gràfic 6, veiem que, de nou, la mitjana del *Centre-dreta* està lleugerament menys escorada cap a l'espanyolisme que el *Centre*.

En resum, de mitjana, cap grup sobrepassa el valor central (3) pel que defensem el fet de que existeix un Sentiment etno-territorial bastant espanyolitzat, tot i que aquest va “valencianitzant-se” conforme ens movem a l'esquerra en l'escala d'Ideologia, exceptuant, clar, l'anormalitat del comportament del Centre ideològic que acabem de comentar.

Gràfic 6. Comparativa de valors mitjans de sentiment etno-territorial entre els diferents grups d'ideologia

Sent 1 - Només espanyol i 5 - Només valencià





#### 4.2. Model d'Estat: l'esquerra front el centralisme de centre i dreta

Per ajudar-nos a comprendre millor les preferències de model d'Estat dels enquestats atendrem a la seua relació amb els quatre índex d'Identitat territorial, de la mateixa manera que la variable anterior. Primerament, afirmem la dependència d'aquestes preferències d'aquestes, mitjançant proves com la Xi quadrat, aplicada als creuaments bivariables. De la mateixa manera que en el desglossament de la variable *sentiment etno- territorial*, ens limitarem a llistar les conclusions d'aquesta anàlisi secundària. Les dades empíriques estan disponibles als Gràfics 14 i 15, a l'Annex.

Quant a la *Identitat territorial cosmopolita*, podem defensar una certa tendència d'aquesta identitat cap a les opcions més unitaristes. En l'altre extrem, aquells que es prefereixen un *Estat confederal* o que desitgen una major independència de les regions puntuen baix de mitjana aquesta identitat cosmopolita. Ens serveix la mateixa explicació donada abans per al comportament d'aquesta identitat respecte del sentiment etno- territorial: la identitat cosmopolita formada per components hispans i europeus té un caràcter espanyolista.

D'altra banda, en el cas de la *Identitat local-valenciana*, és la identitat que més consens suscita, en el sentit que es puntua paregut en els diferents grups de preferència de

model estatal. Fins i tot, els partidaris de l'Estat *confederal* es mantenen, de mitjana, per damunt del 7,5.

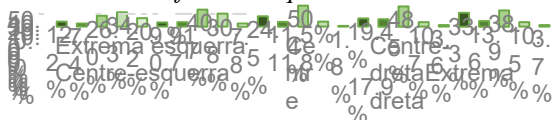
Pel que fa a la *Identitat territorial espanyola* té bastant recolzament en general però disminueix con conforme ens acostem a grups de preferència més descentralitzada fins arribar a la mitjana de 5,48 de l'*Estat Confederal*.

Contràriament, la *Identitat filocatalana*, de nou, presenta un baix suport i es torba també molt polaritzada entre grups. Parlem, en un plànol secundari, d'una progressiva preferència per un model més descentralitzat conforme s'és més filocatalà es confirma en l'anàlisi de correspondències.

Per últim, procedim a analitzar el segon creuament principal, on la Ideologia és la variable independent i Model d'Estat, l'objecte. La dependència de la segona respecte a la primera ha estat avalada per les proves Xi quadrat, Phi, V de Cramer i Gamma. Fins i tot, podem parlar d'una correlació d'Spearman de -0,311 entre ambdues (Taula C de l'Annex).

El creuament bivariabile, Gràfic 8, mostra que l'*Estat autonòmic* és el preferit per a tots els grups ideològics, destacant el *Centre Dreta* amb un 66,2%, amb l'excepció de l'*Extrema esquerra*, que es decanta, en primer lloc, pel *Federal*. Secundàriament, destaca l'opció *Unitària*, especialment rellevant en el cas de l'*Extrema Dreta* (24,1%) i el *Centre* (19,5%). De nou, aquestes dues categories tenen molt en comú malgrat no ser properes en l'escala ideològica. L'estudi dels residus tipificats (Taula B a l'Annex) reconfirma aquest fet, tant al Centre com a l'Extrema Dreta, destaca notablement una tendència unitària. Podríem defendre que el Centre, malgrat no s'autoposicione a un costat o a l'altre, també està ideologitzat, en part, encara que en termes diferents a l'espectre esquerra-dreta. A l'altre extrem, tant al *Centre-esquerra* com a l'*Extrema esquerra* despunta el model *Federal*, i el *Confederal* es relaciona positivament amb les posicions més extremes d'esquerra també.

Gràfic 8. *Freqüències creuades d'ideologia per model d'Estat, %.*



Observant el següent Gràfic 10 que analitza les correspondències entre les categories de les variables *Ideologia* i *Model d'Estat* per veure si tenen alguna relació entre elles o no, podem extraure'n les següents afirmacions. De nou, l'anàlisi de correspondències mostra com l'*Estat Confederal* és una opció perifèrica al model però que té certa correspondència amb l'*Extrema esquerra*, el *Centre-esquerra* es correspon amb el model *Federal*, el *Centre* i *Centre-dreta* amb un d'*Autonòmic* o *Regional*, mentre que l'*Extrema-dreta* es relaciona amb un *Estat Unitari*.

Atenent a l'anàlisi ANOVA acceptem la diferència de mitjanes significativa entre grups, és a dir, que existeixen diferències respecte al model d'Estat entre els diferents grups d'ideologia (Gràfic 9). Les proves *Post hoc* ens permeten dibuixar 3 grups d'ideologia amb comportaments diferents respecte a les altres categories pel que fa la preferència per un Model d'Estat: per una banda, l'Extrema esquerra (amb un 3,43 de mitjana), per altra, el Centre-esquerra (amb un 3,16) i, finalment, un conjunt que agrupa Centre, Centre-Dreta i Extrema-Dreta (amb mitjanes de 2,37, 2,55 i 2,61) perquè no presenten diferències significatives entre ells pel que fa al Model d'Estat. Destaca, en la línia d'allò observat abans,

que la mitjana del Centre-dreta és més moderada que la del Centre ideològic (2'61 contra 2'55, sent 3 el valor central).

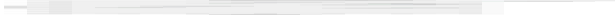
Es pot mantindre que, en la població valenciana, en general, la preferència per un model d'Estat més descentralitzat va apareixent conforme ens situem més a l'esquerra en l'espectre ideològic, exceptuant l'anomalia que ocorre amb del *Centre* ideològic, que s'acosta més a l'unitarisme que el *Centre-dreta*, de manera similar a l'*Extrema dreta*. En definitiva, podríem dir que la pressió per una major descentralització territorial del poder polític de l'estat prové quasi exclusivament del costat esquerre de l'arc ideològic.

Gràfic 9. Comparativa de valors mitjans de preferència de model d'Estat entre els diferents grups d'ideologia

(sent 1 - Estat totalment unitari i 5 - Estat totalment confederal)



*Gràfic 10. Anàlisi de correspondències entre els grups de preferència de model d'Estat i els grups d'ideologia*



## 5. CONCLUSIONS

Aquesta anàlisi ens ha permès corroborar tres de les hipòtesis formulades a l'inici de l'estudi i falsar-ne una. Així mateix, hem pogut veure fins a quin punt els resultats responen als perfils identitaris presentats al marc teòric. A més, hem pogut refermar o contradir algunes de les troballes d'estudis quantitius anteriors.

En primer lloc, concloem que la identitat valenciana és una fractura estructurant de la societat valenciana actual, tal com plantejàvem en la hipòtesi de partida (H<sub>1</sub>): malgrat existeix un cert consens entorn la identitat dual valenciana-espanyola i el model d'estat autònic, trobem una polarització de segon rang entre l'espanyolisme i el catalanisme i entre models federal i unitari. Aquesta esletxa, està, a més, efectivament travessada per la ideologia, que condiciona aquesta identitat polític-territorial (H<sub>2</sub>). Així, les tres variables principals de l'estudi representen clivells explicatius de la realitat política valenciana. Aquesta relació significativa entre ideologia i identitat territorial al País Valencià representa una novetat respecte als resultats de Coller i Castelló (1999; 163). Castelló (1999; pp. 436- 437) en canvi troba una relació notable entre la ideologia i una identitat nacional de tall afectiu, però no pas per a una identitat nacional en termes polítics. Un dels límits del nostre estudi potser siga la no discriminació de les implicacions polítiques i les implicacions simbòliques que envolten els conceptes d'identitat o sentiment territorial (ja que estàvem limitats pel disseny de l'EdV de la GVA).

Pel que fa a la combinació entre les nostres variables, hem comprovat que la dreta, especialment l'extrema dreta, presenta afinitats amb a la identitat espanyola i té una preferència pel model d'Estat unitari, confirmant les nostres previsions (H<sub>3</sub>). El centre-dreta respondria a una postura més moderada, encara espanyolista però lligada a un Estat regionalista. D'aquesta manera, podem distingir en aquest grup d'ideologia un fort espanyolisme unitari, que probablement, s'haja aguditzat des de 2017, com a reacció anticatalanista al Procés català i al caliu de la reorganització de l'extrema dreta i la polarització de l'espectre ideològic a l'Estat espanyol. Aquest estudi ens ha permès també delimitar el blaverisme tradicional, un regionalisme valencià de dretes vinculat més o menys a la identitat espanyola. Hem observat que aquells que s'identifiquen com a *Només espanyols* i *unitaris* puntuen amb un valor relativament baix la identitat local-valenciana. No obstant, de mitjana les persones de dreta es senten més identificades un sentiment local- valencià que les d'esquerra. Aleshores, podem concloure que, malgrat la dreta es relaciona amb un fort espanyolisme, dins d'ella també trobem sectors *blavers* que presenten una notable identificació amb el nivell local i regional. Açò explicaria, a més, les tendències regionalistes tant identitàries com de preferències de model territorial del centre-dreta. Coller i Castelló (1999; 163) també trobaren un cert regionalisme en el centre-dreta, ja que aquest es relacionava fortament amb la identitat dual valenciana-espanyola.

De manera molt semblant a la dreta, el centre ideològic es troba prou basculat cap a unes predileccions espanyolistes i unitàries, falsant la nostra quarta hipòtesi (H<sub>4</sub>) que preveia que aquesta postura central i *desideologitzada* es concentraria completament en l'opció autonòmica vigent i el sentiment dual majoritari, *Tan valencià com espanyol*. Aquests resultats ens reenvien al nacionalisme banal assenyalat per Català (2014): els valors centrals de l'escala ideològica no es corresponen amb els valor central en l'escala territorial. Aquells que no es posicionen a un pol o altre de l'escala ideològica sí es manifesten una tendència espanyolista a nivell de sentiment nacional i/o identitari, fins i tot, potser sense entendre- ho com a acte amb connotació política. Per explicar aquest fenomen, cal invocar l'asimetria de poder i legitimitat, de visibilitat i de recolzament institucional, entre els sentiments etno- territorials espanyol i valencià i els seus corresponents nivells territorials de govern.

Respecte a la quarta hipòtesi (H<sub>4</sub>), podem defensar que l'esquerra és menys propera que el centre i la dreta a l'espanyolisme, ja que a mesura que ens movem cap a posicions més extremes, aquest índex d'identitat va decreixent. Malgrat de mitjana, aquest grup ideològic, manifeste un sentiment etno-territorial bastant dual i una àmplia acceptació del model autonòmic (postura que podríem relacionar amb la tercera via de l'esquerra institucional: PSPV, EU...), aquest sector esquerrà és també el que més es relaciona positivament amb el sentiment *Més valencià que espanyol*; i es decanta per models com *l'Estat federal*, i l'esquerra més radical també pel *Confederal*.

Trobem també que el sentiment *Només valencià* es correspon amb un xicotet sector de l'extrema esquerra. En aquest sentit, analitzant la identitat filo-catalana, entre aquells que la puntuen alt es deixen veure sectors minoritaris probablement *fusterians*, relacionats amb un model d'Estat més descentralitzat. En aquesta línia, corroborarem la tesi de Castelló (1999; pp. 292 – 294). L'autor troba que el perfil que denomina *heretges*, conformat entorn d'elements d'identitat valencianista, baixa afiliació espanyolista i de preferències descentralitzadores, està cridanerament aïllat a l'extrema esquerra de l'espectre polític.

En un punt intermedi entre aquest perfil i el més afí a *l'statu quo* territorial, col·locaríem l'anomenada quarta via i que, tal com s'ha comprovat en l'estudi, accepta els vincles amb els Països Catalans o territoris de parla catalana, tenint una clara preferència pel model federal i un sentiment dual o basculat cap al valencianisme. Al mateix temps, entre aquells que manifesten no tindre un sentiment etno-territorial, majoritàriament d'esquerres, podem endevinar també a una esquerra llibertària o internacionalista que no sent forts lligams nacionals. Cal assenyalar, un límit del disseny metodològic, i és que la identitat valenciana presenta certs dubtes en quan a la seva definició, podent haver una confusió entre el valencianisme i el blaverisme, per la qual cosa els sectors d'esquerra podrien tindre certa reticència a identificar-se amb una etiqueta "valencianista".



En definitiva, seguint a Fuster podríem defensar que «El País serà d'esquerreres o no serà»<sup>1</sup>. Sens dubtes, l'esquerra pràcticament monopolitza les pulsions cap a un model d'Estat descentralitzat.

Concloent, la identitat territorial valenciana és complexa i travessa tots els àmbits del camp polític i ideològic. Aquest estudi ha pretès demostrar satisfactòriament que aquesta identitat no és configura al voltant d'una simple dicotomia territorial i ideològica, on l'esquerra s'identifica amb la identitat perifèrica i la dreta amb l'espanyolisme, i que presenta complexitats interessants per al seu estudi.

---

<sup>1</sup> Citat per Català Oltra, (2014). Joan Fuster, en una entrevista, deixa aquesta frase per a la història. Fa referència al desvinculament conscient de la dreta i centre-dreta de la cultura, identitat i llengua valenciana durant la Transició. Vegeu Amadeu Fabregat (1978), «Entrevista a Joan Fuster», *València Semanal*, I (19), 16 d'abril.

## REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Bourdieu, Pierre. (1996). *Raisons pratiques*. Collection Points. París: Seuil, p. 21.
- Català Oltra, Lluís. (2014). *Discursos polítics sobre la identitat territorial en els partits valencians d'esquerra i de centreesquerra*. Papers 2014, 99/2 Universitat d'Alacant, pp. 187-212
- Català Oltra, Lluís. (2012). *Fonaments de la identitat territorial amb especial atenció a la identitat nacional. El cas valencià: DISCURSOS POLÍTICS SOBRE LA IDENTITAT VALENCIANA entre els militants de base del Bloc, EUPV i PSPV-PSOE*. [Tesi doctoral]. Universitat d'Alacant.
- Castelló, Rafael. (1999). *Estructura Social i Nacionalismes. Les Bases Socials Dels Nacionalismes al País Valencià*. Tesi Doctoral. Universitat de València.
- Coller, Xavier i Castelló, Rafael. (1999). Las bases sociales de la identidad dual: el caso valenciano. *Reis: Revista española de investigaciones sociológicas*, Nº 88, 1999, pags. 155-184
- Cucó, Alfons. (2002). *Roig i Blau: La transició democràtica valenciana*. València: Tàndem.
- Flor, Vicent. (2009). *L'anticatalanisme al País Valencià. Identitat i reproducció social del discurs del Blaverisme*. En línia: <https://www.tdx.cat/handle/10803/10298>
- Flor, Vicent. (2010). "El capgirament. La irrupció del blaverisme". *Afers: fulls de recerca i pensament*, Vol. 25, Nº. 67, 2010, pàgs. 683-708.
- Flor, Vicent. (2010). *El discurs diferenciacionista valencià: la Generalitat valenciana i el regionalisme banal*. Universitat de València.
- Flor, Vicent. (2014). *De País a Comunitat. Valencianisme Polític i regionalisme*.
- Fuster, Joan. (1964). *Nosaltres, els valencians*. Barcelona: Labutxaca.
- Lipset, S. M., Rokkan, R. (1967). *Party Systems and Voter Alignments*. Free Press. Marqués, Josep
- Vicent. (1974). *País Perplex. Notes sobre la ideologia valenciana*. València: Edicions 3i4.
- Martín Cubas, Joaquín. (2007). *La polémica identidad de los valencianos: a propósito de las reformas de los Estatutos de Autonomía. WP núm. 258*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Roca Ricart, Rafael. (2011). *El valencianisme de la Renaixença*. Alzira: Bromera.
- Viadel, Francesc, (2006). *No mos fareu catalans. Història inacabada del "blaverisme"*.: Barcelona: L'esfera dels Llibres.

## ANNEX

Taula A. Taula de freqüències creuades d'Ideologia per Sentiment Etno-territorial, %.

			Ideologia					Total
			Extrema- Esquerra	Centre- esquerra	Centre	Centre- dreta	Extrema- Dreta	
Sentiment etno-territorial	Només espanyol	Recompte	34	56	126	29	41	286
		% dins d'Ideologia	11,10%	14,90%	19,50%	14,00%	24,10%	16,80%
		Residu corregit	-2,9	-1,1	2,4	-1,1	2,7	
	Més espanyol que valencià	Recompte	22	38	61	24	26	171
		% dins d'Ideologia	7,20%	10,10%	9,50%	11,60%	15,30%	10,00%
		Residu corregit	-1,8	0	-0,6	0,8	2,4	
	Tan valencià com espanyol	Recompte	172	224	398	137	87	1018
		% dins d'Ideologia	56,40%	59,60%	61,70%	66,20%	51,20%	59,80%
		Residu corregit	-1,3	-0,1	1,3	2	-2,4	
	Més valencià que espanyol	Recompte	61	52	55	16	16	200
		% dins d'Ideologia	20,00%	13,80%	8,50%	7,70%	9,40%	11,70%
		Residu corregit	4,9	1,4	-3,2	-1,9	-1	
	Només valencià	Recompte	16	6	5	1	0	28
		% dins d'Ideologia	5,20%	1,60%	0,80%	0,50%	0,00%	1,60%
		Residu corregit	5,5	-0,1	-2,2	-1,4	-1,8	
Total		Recompte	305	376	645	207	170	1703
		% dins d'Ideologia	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Taula B. Taula de freqüències creuades d'Ideologia per Model d'Estat, %.

			Ideologia					Total
			Extrema Esquerra	Centre-esquerra	Centre	Centre-dreta	Extrema Dreta	
Model d'Estat predilecte	Estat Unitari	Recompte	38	38	151	38	54	319
		% dins d'Ideologia	12,20%	9,90%	24,50%	19,40%	33,30%	19,10%
		Residu corregit	-3,4	-5,2	4,3	0,1	4,8	
	Estat Regional	Recompte	23	41	71	35	22	192
		% dins d'Ideologia	7,40%	10,70%	11,50%	17,90%	13,60%	11,50%
		Residu corregit	-2,5	-0,6	0	3	0,9	
	Estat Autonòmic	Recompte	81	156	311	95	63	706
		% dins d'Ideologia	26,00%	40,70%	50,40%	48,50%	38,90%	42,30%
		Residu corregit	-6,5	-0,7	5,1	1,9	-0,9	
	Estat Federal	Recompte	107	118	73	21	17	336
		% dins d'Ideologia	34,30%	30,80%	11,80%	10,70%	10,50%	20,10%
		Residu corregit	6,9	5,9	-6,5	-3,5	-3,2	
	Estat Confederal	Recompte	63	30	11	7	6	117
		% dins d'Ideologia	20,20%	7,80%	1,80%	3,60%	3,70%	7,00%
		Residu corregit	10,1	0,7	-6,4	-2	-1,7	
Total	Recompte	312	383	617	196	162	1670	
	% dins d'Ideologia	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	

Taula C. Taula de coeficients de correlació entre les variables principals de l'estudi.

Correlacions d'Spearman					
			Ideologia	Model d'Estat preferit	Sentiment etno-territorial
Rho de Spearman	Ideologia	Coefficient de correlació	1	-,311**	-,160**
		Sig. (bilateral)	.	0	0
		N	1807	1679	1708
	Model d'Estat preferit	Coefficient de correlació	-,311**	1	,315**
		Sig. (bilateral)	0	.	0
		N	1679	1833	1745
	Sentiment etno-territorial	Coefficient de correlació	-,160**	,315**	1
		Sig. (bilateral)	0	0	.
		N	1708	1745	1897

\*\*\* La correlació és significativa en el nivell 0,01 (bilateral).

Gràfic 11. Distribució de freqüències de les diferents identitats territorials, %.



*Gràfic 12. Anàlisi de correspondències entre els de grups de sentiment etno-territorial i els de les diferents identitats territorials*

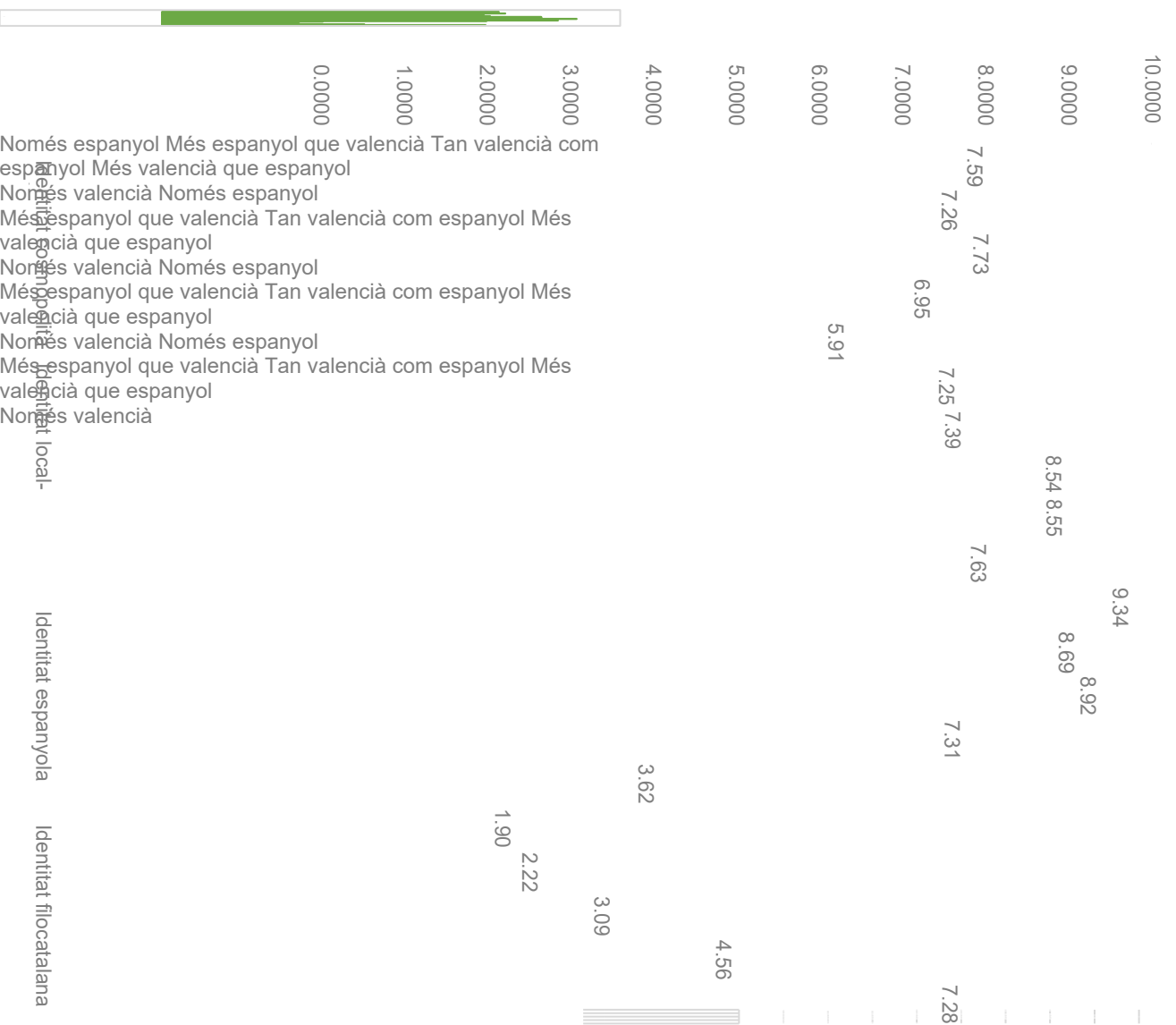
Identitat cosmopolita

Identitat local-valenciana

Identitat espanyola

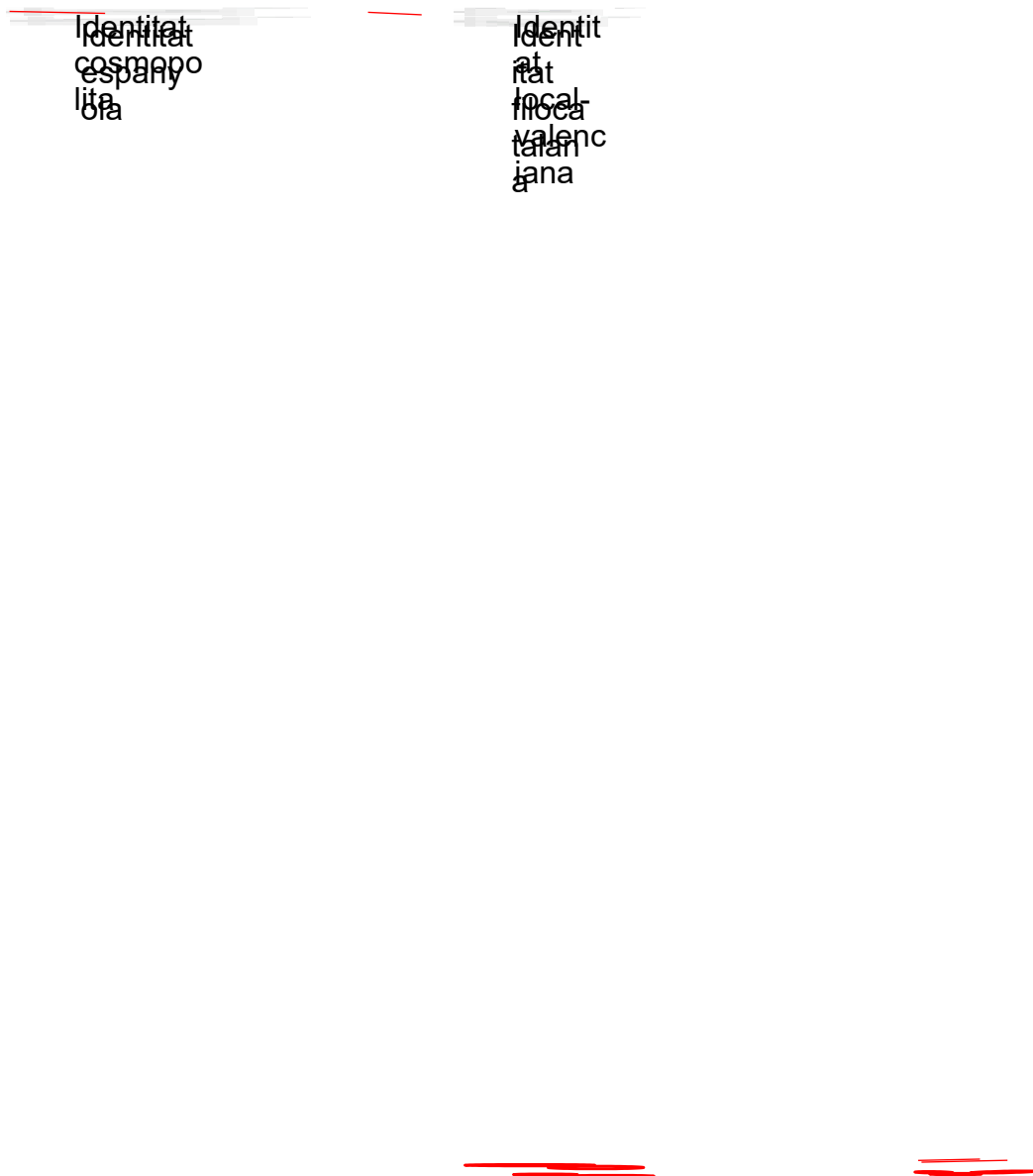
Identitat filocatalana

**Gràfic 13. Comparativa de valors mitjans de les diferents identitats territorials entre els**

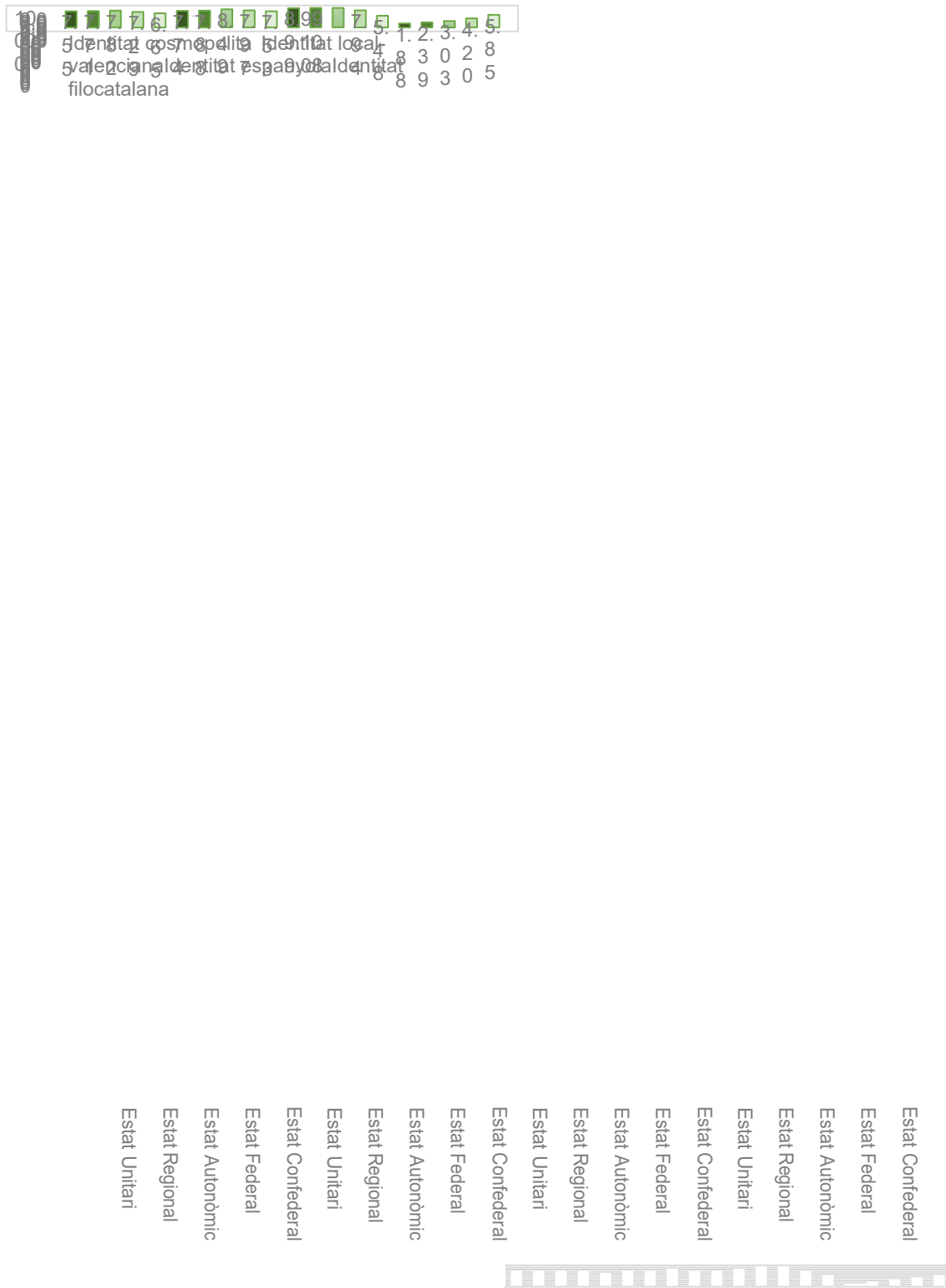




Gràfic 14. Anàlisi de correspondències entre els grups de preferència de model d'Estat i els de les diferents identitats territorials



Gràfic 15. Comparativa de valors mitjans de les diferents identitats territorials entre els diferents grups de preferència de model d'Estat



Gràfic 16. Comparativa de valors mitjans d'identitat local-valenciana per grups d'ideologia Sent 1 -  
 Extrema esquerra i 10 - Extrema dreta

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6	7	7	9	1	5	3	8	5	4	
1	8	4	6	4	1	3	3	8	3	



**Gràfic 17. Comparativa de valors mitjans de les diferents identitats per grups de**

